

LANTUL
DE AUR

Andrei Cornea s-a născut în 1952. Licență în istoria și teoria artei la Academia de Arte Frumoase (1976). Licență în filologie clasică la Universitatea din București (1980). Doctorat în filologie clasică la Universitatea din București (1994). Muzeograf la Muzeul Național de Artă (1976–1987). Cercetător la Institutul de Istorie a Artei (1987–1990), iar între 1990 și 2006 la Institutul de Studii Orientale „Sergiu Al-George“. În prezent, profesor la Universitatea din București.

Scrieri: *De la portulan la vederea turistică* (Sport-Turism, 1977); *Primitivii picturii românești moderne* (Meridiane, 1980); *Forme artistice și mentalități culturale în epoca romano-bizantină* (Meridiane, 1988); *Scriere și oralitate în cultura antică* (Cartea Românească, 1988; reed. Humanitas, 2006); *Penumbra* (Cartea Românească, 1991; reed. Polirom, 1998); *Platon: Filozofie și cenzură* (Humanitas, 1995); *Mașina de fabricat fantasme* (Clavis, 1995); *Turnirul khazar* (Nemira, 1997; reed. Polirom, 2003); *Cuwintelnic fără frontiere* (Polirom, 2002; Humanitas, 2013); *De la Școala din Atena la Școala de la Păltiniș* (Humanitas, 2004); *Când Socrate nu are dreptate* (Humanitas, 2005; trad. fr. Les Presses de l'Université Laval, Canada); *Noul, o veche poveste* (Humanitas, 2008); *Povești impertinente și apocrife* (Humanitas, 2009); *O istorie a nefinței în filozofia greacă* (Humanitas, 2010); *Realitatea și umbra* (Humanitas, 2013); *Miracolul: Despre neversimila făptură a libertății* (Humanitas, 2014); *Uimitoarea istorie a lui Șabbatai Mesia* (roman, Humanitas, 2015).

Traduceri: Platon (*Republica, Philebos, Theaitetos*), Aristotel (*Metafizica, Despre generare și nimicire*), Plotin (*Opere I–III*).

ANDREI CORNEA

LANTUL
DE AUR

ROMAN

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

*Lanț de aur dacă de cer veți vrea s-atârnați,
De el ținându-vă, zeii cu toții și zeițele toate,
Tot nu veți reuși în jos la pământ ca din ceruri
Să-l trageți pe Zeus supremul – chinul e-n van!*

Homer, *Iliada*, VIII, 18-22

Prolog (Istoria așa cum a fost)

Edward Gibbon, *Istoria declinului și a căderii Imperiului Roman*, cap. XL, 5:

Armatele gotice au fost mai puțin fatale școlilor din Atena decât instalarea unei noi religii, ai cărei ofțianți eliminau exercițiul rațiunii, rezolvau orice problemă printr-un articol de credință și-l osândeau pe necredincios și pe sceptic la focul veșnic. În numeroase volume de controverse dificile ei își dădeau de gol slăbiciunea înțelegerii și stricăciunea inimii, insultau natura umană reprezentată de înțelepții Antichității și proscrisau spiritul cercetării filozofice pe care dogma sau cel puțin temperamentul unui umil credincios îl urau atât de mult. Sectele supraviețuitoare ale platonicienilor, pe care Platon s-ar fi rușinat să le recunoască, amestecau în mod extravagant o teorie sublimă cu practica superstiției și a magiei; și, fiindcă rămăseseră singure în mijlocul lumii creștine, ele dădeau curs unei ranchiuni secrete împotriva conducerii Bisericii și a Statului, a cărui severitate atârna totuși deasupra capetelor lor.

Aproximativ la un secol după domnia lui Iulian Apostatul, Proklos a fost admis să predea la catedra filozofică a Academiei; iar hărnicia lui a fost atât de mare, încât adesea în aceeași zi el ținea cinci lecții și compunea șapte sute de rânduri. Mintește lui ingenioasă a explorat cele mai profunde probleme de morală și de metafizică și a compus optsprezece argumente împotriva

doctrinei creștine a Creațiunii lumii. Dar, în intervalele dintre studii, el se întreținea personal cu Pan, Esculap și Minerva, în ale căror mistere fusese inițiat în secret și pe ale căror statui căzute la pământ le adora. Avea convingerea pioasă că filozoful, care e un cetățean al Universului, trebuie să fie și preot al diferitelor zeități ale acestuia. O eclipsă de soare i-a vestit apropierea sfârșitului; iar biografia sa, împreună cu cea a elevului său, Isidor, compuse de doi dintre cei mai învățați discipoli ai lor, prezintă o imagine deplorabilă a celei de-a doua copilării a rațiunii omenеști. Totuși, lanțul de aur, așa cum era în mod afectuos descrisă succesiunea platonіcă, a continuat patruzeci și patru de ani după moartea lui Proklos, până la edictul lui Iustinian, care a impus o tăcere perpetuă școlilor Atenei și a stârnit mahnirea și indignarea foarte puținilor adoratori rămași ai științei și superstiției elenice.

Șapte prieteni și filozofi, Diogenes și Hermeias, Eulalios și Priskianos, Damaskios, Isidor și Simplikios, a căror religie era alta decât cea a suveranului lor, luară atunci hotărârea să caute într-o țară străină libertatea care le era refuzată în țara lor de baștină. Ei auziseră și credeau cu naivitate că republica lui Platon fusese înfăptuită în guvernarea despotică a Persiei și că un rege patriot domnea peste cea mai fericită și mai virtuoasă națiune întâlnită vreodată. Au fost curând uimiți să descopere – ceea ce era firesc – că Khosru, care se fălea cu numele de filozof, era îngâmfat, crud și ambițios, că habotnicia și intoleranța dominau printre magi, că nobilii erau aroganți, curtenii slugarnici și magistratii nedrepti; că vinovații uneori scăpau și inocenții erau adesea pedepsiți. Dezamăgirea i-a determinat pe filozofi să treacă cu vederea virtuțile reale ale perșilor; ei au fost scandalizați, mai puternic poate decât se cuvenea unora de profesia lor, de multitudinea soțiilor și a concubinelor, de căsătoriile incestuoase și de obiceiul de a-i lăsa pe morți la discreția câinilor și a vulturilor, în loc să-i ascundă sub pământ sau să-i dea pradă focului. Păreră

lor de rău se exprimă printr-o întoarcere grabnică și ei declarară sus și tare că preferă să moară pe hotarul Imperiului decât să se bucure de bogăția și de bunăvoința barbarilor. Din această călătorie ei au obținut totuși un câștig, care aruncă lumina cea mai pură asupra caracterului lui Khosru: el ceru ca cei șapte înțelepți care vizitaseră curtea persană să fie exceptați de la legile penale pe care Iustinian le introdusese împotriva supușilor săi păgâni. Iar acest privilegiu, care, în mod expres, a fost stipulat într-un tratat de pace, a fost păstrat prin vigilența unui mediator puternic.

Simplikios și colegii săi își încheiară viețile în pace și obscuritate; și, deoarece nu au lăsat discipoli, lungă listă a filozofilor greci s-a încheiat cu acești oameni, care, în pofida defectelor lor, pot cu dreptate să fie elogiați drept cei mai înțelepți și mai virtuoși dintre contemporanii lor. Scrierile lui Simplikios sunt acum disponibile. Comentariile sale fizice și metafizice la Aristotel și-au pierdut din însemnătate odată cu moda timpurilor; dar interpretarea sa morală la Epiktet este păstrată în biblioteca națiunilor drept o carte clasică, în chipul cel mai potrivit adresată îndreptării voinței, purificării inimii și întăririi gândirii, în temeiul unei îndreptățite încrederi în natura deopotrivă a lui Dumnezeu și a omului.

PARTEA ÎNTÂI

1

Uluire, dragul meu: asta-i ceea ce a simțit tânărul Simplikios, când întâia oară l-a văzut pe Străin, abia debarcat dintr-o galeră pe cheiul cel vechi al Pireului, portul Atenei, unde acostau vasele comerciale. A încremenit pentru o clipă, abia crezându-și ochilor, apoi n-a găsit altceva mai bun de făcut decât să murmure versul unei poete moarte cu o mie și ceva de ani în urmă: „*Asemenea zeilor mi se-ntruchipează bărbatul care! Înaintea-mi stă și m-ascultă, dulce vorbire grăind...*“ Fii însă înțelegător cu el, Teodoros: tânărul Simplikios (n-avea încă nici 24 de ani împliniți pe atunci) trăia, în felul lui, mai mult printre morți decât printre vii, fiind chiar de părere că cel puțin unii morți nu-s chiar atât de morți, ci mai trăiesc ascunși cumva printre cei vii, după cum era și cazul poetei cu pricina. De fapt, tocmai cu speranța de a scoate din ascunderea lor alți morți-vii asemănători se întâmplase să fie el în port – așa cum vei vedea – în acea după-amiază destul de friguroasă de martie a anului 528 al erei creștine.

Între timp, diferiți gură-cască, vii adevărați, după cum lumea presupune îndeobște, cărora nu le păsa nici de morții, nici de speranțele tânărului Simplikios aflat în acel moment sus, pe faleză, s-au strâns deja ciopor pe vechiul chei în jurul Străinului, care era mai înalt cu un cap decât cei mai mulți dintre ei, întocmai cum poeții pretindeau că-i statura zeilor. Sunt printre

cei strânși negustori ambulanti, cărăuși, precupețe, hangii în căutare de clienți, prostituate înspirate de aceeași idee, vânzători de chilipiruri, felurite haimanale care făceau pe ghizii turistici, toți foarte doritori de o bună afacere, acum când abia se deschisese sezonul de navigație și călătorii de peste mări nu erau încă mulți. De îndată, încălecându-și vocile și făcând mare tă-răboi, încep să i se adreseze nou-venitului oferindu-și de zor serviciile – de la negustorie și cărăușie la codoșlâc –, toate de folos mai ales unui personaj neobișnuit și venit de la mare depărtare, nu din vecini, spre a spune așa, adică din Ionia și insule, și nici măcar din Alexandria Egiptului, ori Siria, ori Tracia. Căci asta măcar le e vădit (și dacă le e lor, ne e și nouă): bărbatul descinsese la ei sosind de peste mări și țări și, aproape cu siguranță, de dincolo de hotarul Împărăției Romane.

Dar Străinul nu se sinchisește de mulțimea de curioși care vocifera de zor în jurul lui, ci dă doar câteva porunci scurte într-o limbă necunoscută unui sclav tuciuriu, un harap pesemne, care se întoarce pe corabie, însoțit de cărăuși. Se descarcă cuferele, destul de multe, de pe puntea vasului. Sunt aduși vreo patru catâri și o căruță lungă pe care sunt încărcate. Vizitiul înjură (deși fusese deja arvunit cu un dinar de către harap), plesnește din bici, catârii se opintesc, căruța se urnește cu greu și pleacă încet-încet într-un nor de praf pe drumul spre Atena, care urcă pe lângă ruina Zidului cel Lung din nord. Acesta, laolaltă cu geamănul lui, Zidul din sud, leagă de sute de ani Pireul de Atena – pe cât o ruină mai poate lega ceva de altceva.

Oamenii rămași pe chei – ceva mai tăcuți acum – se uită în continuare iscoditor la bărbatul în vârstă de vreo treizeci și ceva de ani. Are o statură într-adevăr impunătoare și o figură regală: ochii albaștri-cenușii, sfredelitori, lucind sub niște sprâncene ușor arcuite, aproape unite; nasul drept, puțin cam lat, fruntea semeață, o barbă scurtă, neagră, un ten ce pare a fi bronzat. Veșminte scumpe, dar cum nu se poate mai curioase, cumpărate

parcă într-un magazin de curiozități: pe cap are un fel de turban multicolor, pe umeri – o mantie albă din brocart, brodată cu flori albastre. O pafta de aur lucește la brăul lat, de mătase, și în dreapta ține un toiag din lemn negru cu cap de argint, reprezentând un leu care râde. În picioare – botfori aurii cu vârful din pielea unui șarpe necunoscut.

— Se vede că-i un om înstărit. Cu siguranță că-i de fel din India, ori, poate, din insula Taprobane, situată la miazăzi de India, își dă cu părerea deodată un dascăl de școală elementară atras și el de eveniment, în plus dornic să arate că e priceput la geografie. – Acolo bogăția e la îndemâna tuturor, căci știu și copiii că prin locurile alea există niște furnici carnivore, mari cât niște câini ce cară aur din botele pământului și că, dacă vrei să li-l iei, atunci trebuie să le pui drept momeală o capră vie și atunci...

— Nu, îi taie vorba un negustor de vinuri, care se dădea cunoscător, e etiopian.

— Dar etiopienii-s negri ca smoala!

— Sunt unii și albi, care-s regii lor. L-am citit pe unul, Heliodor parcă, care scrie asta.

— Scorneli!

— Nu-i nici una, nici alta, fraților, corabia pe care a călătorit vine dinspre Strâmtori, așa că vă spun sigur că omul e de la gurile fluviului Boristene și din ținuturile scite..., intervine un al treilea, un meșter brutar, care doar atâta știa din toată geografia lumii: de unde îi venea grâul din care se măcina făina cea mai bună.

— Ei aș, e indian, din casta kalamilor sau brahmanilor, credeți-mă! nu cedează nici dascălul. – Probabil că îmblânzește șerpi sau umblă prin foc ca salamandrele, după care urcă la cer călare pe coada fumului.

— Vă înșelați cu toții, e un șeic arab din regatul himarit, intervine un alt expert...

Străinul îi privește indiferent și îi ascultă în tăcere pe toți, cu brațele încrucișate peste piept, cercetându-i... Harapul stă înapoia lui atent, în așteptarea poruncii...

Între timp ajunsese aici și tânărul Simplikios, care, strângându-și bine mantia cenușie simplă, de filozof, în jurul corpului suplu, puțin înfrigorat nu doar de seara răcoroasă de martie, ci și de emoția întâmplării ieșite din comun, coborâse în fugă treptele de piatră – unele sparte, altele crăpate, cu buruieni crescute printre ele – care duceau de pe faleză, unde se aflase, la chei. Își face anevoie loc printre dascăl și brutar, încercând să se apropie cât mai mult de Străin. Gâfâie, arde de nerăbdare să-i vorbească, spre a-l saluta cuviincios pe nou-venit, așa cum se cade s-o facă un om cultivat, un elen, ba chiar un filozof într-o asemenea situație aparte. Dar, fiind strâmtorat de gloata de gură-cască la rândul lui și nefiind nici prea voinic, nici prea înalt, ca să-și croiască ușor drumul prin lume, întârzie, nu fără a primi un buchet colorat de sudalme și ghionți. În fine, reușește să ajungă față în față cu Străinul. Se pregătește să i se adreseze cu toată politețea. Prea târziu: chiar atunci se aude un fluier și dinspre port apar patru arcași cu scuturi conduși de un ofițer. Sunt *astynomii* – adică poliția. Pe scuturile rotunde sunt alăturate, în bună înțelegere, bufnița Atenei, însemnele prefecturii Ahaia și *chrisma*, simbolul creștinătății. Oamenii le fac loc, bosumflați. Gata cu întrebările, cu presupunerile, cu șansa unei afaceri profitabile. Ah, vameșii ăștia! Ofițerul îl salută scurt pe străin și îi face semn să-l urmeze...

Nu fi surprins, iubite Teodoros, de uimirea și agitația oamenilor la vederea acestui Străin descins din depărtări atât de mari, uimire în care am inclus, deși fiind mult peste nivelul acelor gură-cască, și murmurarea nitam-nisam a unor versuri de poetă moartă de o mie de ani! Căci, cu toate că negoțul pe Marea Egee era un lucru obișnuit, totuși oamenii din port deosebeau imediat pe cei sosiți din locuri cunoscute și care erau romani ca și

ei, fiind „străini“ doar în sensul că nu erau din Atica, de străinii adevărați. La aceștia – foarte rari în fapt chiar și în vremurile acelea de încă relativă prosperitate – vedeai imediat după port, grai și chip că vin de dincolo de marginile lumii noastre, ba poate chiar și de hotarele oikumenei, adică ale lumii locuite de oameni în toată puterea cuvântului, căci se spune că mai departe nu trăiau doar oameni ca noi, ci și pigmeii cât un cot de mici, ori cynocefalii, alte piticanii cu cap de câine, ori lotofagii care îți furau mințile dându-ți să mănânci plăcinte cu stafide și lotus, sau poate harpiile care sfâșie cu clonțul de fier și înghit de viu chiar și un bou, dacă nu cumva ciudatul oaspete venise tocmai din ținutul skiapozilor, un soi de făpturi care își fac umbră cu unul din picioare, când le e teamă de insolație, sau al ciclopilei cu un singur ochi, dar care vede și prin piatră, ori al altor drăcii de acest fel, meșterite din îmbinarea cupoanelor rămase după ce Marele Croitor confecționase creaturi mai norocoase. Dar ce era de fapt dincolo, unde aproape nici un suflet viu nu călătorise nici pe mare, nici pe uscat, nimeni nu putea spune cu exactitate, atâta doar că acolo nimic nu putea fi la fel ca aici. De aceea, de ce te-ai mira că străinul autentic e și azi încă privit cu o curiozitate amestecată cu nițică îngrijorare, dar și cu speranță. *Cine* e el cu adevărat? Sosirea lui e de bine, sau de rău? *Ce* ascunde? Căci sigur ascunde ceva. (Toți străinii ascund ceva.) Nu cumva e un mesager al morții, al unor nenorociri, ori e un rege în exil, ori pur și simplu un spion? Sau cumva, se gândeau câțiva, este chiar un *zeu ascuns*, descins, precum spun miturile, printre muritori și bătând la porțile lor, spre a-i încerca dacă sunt dreți și pioși?

*Cu-nfățișări de oaspeți străini se-ntâmplă că zeii
Altfel mereu tot apar, cetăți ei străbat și colindă.*

Așa vorbise Homer, care vedea lumi nevăzute, fiindcă pe cele văzute nu le putea vedea, fiind, cum îi zice numele, orb; și „cine suntem noi, epigonii epigonilor epigonilor epigonilor și tot așa,